

ילמד ענוים דרכו - שנה א

אימות הנביא

הרב רן כלילי

שופטים יח, יח-כב

נביא אקים להם מקרב אחיהם **כמוך**, ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצונו. והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו. אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר, ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא. וכי תאמר בלבבך: איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה' **אשר ידבר הנביא בשם ה' ולא יהיה הדבר ולא יבא - הוא הדבר אשר לא דברו ה'**, בזדון דברו הנביא לא תגור ממנו.

כוזרי א, ו-ח

אמר לו הכוזרי: מי שרוצים להדריכו לקראת האמונה בדבר ה-לוהים, ולאמת לו כי ה-לוה מדבר עם בשר ודם, והוא מרחיק זאת - צריך להוכיח לו זאת **בעובדות מפורסמות** שאין לדחותם, וגם אז יקשה מאוד לאמת לו כי ה-לוה אמנם דיבר עם בשר ודם...

אמר לו החכם המוסלמי: רבים המופתים שהראו על ידי נביאנו, אולם לא מהם אנו מביאים ראיה על החובה לקבל תורתו.

אמר לו הכוזרי: אבל אין הנפש נוטה להודות כי יש ל-לוה **התחברות** עם בשר ודם, כי אם בראותה **מופת** אשר בו **ייהפך עצם אחד לעצם אחר**. (עיין **א, לח-מא**)

מופת שהכל רואים כי כמוהו **לא יוכל לעשות כי אם מי שברא את כל הדברים מאין**. (עיין **ה, כ**)
ואף גם זאת - מופת אשר נעשה **להמונים רבים** שראוהו עין בעין, לא שסיפר להם מפי מי שראהו בחלום או שבא אליהם בקבלת איש מפי איש. (עיין **א, פד; א, פו; א, ט**)

ובתנאי נוסף, כי **יחקר מופת זה ויבחן בחינה אחר בחינה**, לבל ייפול ספק בלב אדם פן יש בזה תעתוע דמיון או מעשה כשפים. (עיין **א, מט**)

רק אז תקבל הנפש, ובקושי, את הדבר הגדול הזה, רצוני לומר - כי בורא העולם הזה והעולם הבא והמלאכים עושה השמים והמאורות יתחבר עם החומר העכור הזה, רצוני לומר - האדם, וידבר עמו משאלותיו ובקשותיו.

דף מקורות

הלכות יסוה"ת, ז, ז; י, א

ולא כל העושה אות ומופת מאמינים לו שהוא נביא, אלא **אדם שהיינו יודעים בו מתחילתו שהוא ראוי לנבואה** בחכמתו ובמעשיו שנתעלה בהן על כל בני גילו והיה מהלך בדרכי הנבואה בקדושתה ובפרישותה¹, ואח"כ **בא ועשה אות ומופת**, ואמר שה-ל שלחו - מצווה לשמוע ממנו, שנאמר: "אליו תשמעון".

כל נביא שיעמוד לנו ויאמר שה' שלחו, **אינו צריך לעשות אות כאחד מאותות משה רבנו או כאותות אליהו ואלישע, שיש בהם שינוי מנהגו של עולם**. אלא **האות שלו שיאמר דברים העתידיים להיות בעולם ויאמנו דבריו**, שנאמר: "וכי תאמר בלבבך איכה נדע הדבר" וגו'. לפיכך **כשיבוא אדם הראוי לנבואה במלאכות השם ולא יבוא להוסיף ולא לגרוע אלא לעבוד את ה' במצות התורה**, אין אומרים לו: קרע לנו הים או החיה מת וכיוצא באלו ואחר כך נאמין בך, אלא אומרים לו: אם נביא אתה אמור דברים העתידיים להיות והוא אומר ואנו מחכים לראות היבואו דבריו אם לא יבואו. **ואפילו נפל דבר קטן** - בידוע שהוא נביא שקר ואם באו דבריו כולן יהיה בעינינו נאמן.

ובודקין אותו פעמים הרבה, אם נמצאו דבריו נאמנים **כולן** - הרי זה נביא אמת. כמו שנאמר בשמואל: "וידע כל ישראל מדן ועד באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לה".

והלא המעוננים והקוסמים אומרים מה שעתידי להיות ומה הפרש יש בין הנביא ובינם? אלא שהמעוננים והקוסמים וכיוצא בהן **מקצת דבריהם מתקיימין ומקצתן אין מתקיימין**, כענין שנאמר: "יעמדו גא ויושיעוך הוברי שמים החוזים בכוכבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך" - "מאשר" ולא "כל אשר", ואפשר שלא יתקיים מדבריהם כלום אלא יטעו בכל כענין שנאמר: "מפר אותות בדים וקוסמים יהולל". אבל **הנביא כל דבריו קיימין**, שנאמר: "כי לא יפול מדבר ה' ארצה"...

ירמיה, כח

ויהי בשנה ההיא בראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה, בשנה הרבעית בחדש החמישי, אמר אלי חנניה בן עזור² הנביא אשר מגבעון בבית ה' לעיני הכהנים וכל העם לאמר: כה אמר ה' - באות - להי ישראל לאמר, שברתי את על מלך בבל. בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את כל כלי בית ה' אשר לקח נבוכדנאצר מלך בבל מן המקום הזה ויביאם בבל. ואת יכניה בן יהויקים מלך יהודה ואת כל גלות יהודה הבאים בבלה אני משיב אל המקום הזה נאם ה', כי אשבר את על מלך בבל. ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא לעיני הכהנים ולעיני כל העם העמדים בבית ה', ויאמר ירמיה הנביא: **אמן כן יעשה ה', יקם ה' את דבריו אשר נבאת להשיב כלי בית ה' וכל הגולה מבבל אל המקום הזה**. אך שמע נא הדבר הזה אשר אנכי דבר באזניך ובאזני כל העם: הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדלות למלחמה ולרעה ולדבר. **הנביא אשר ינבא לשלום בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת**. ויקח חנניה הנביא את המוטה מעל

¹ ועיין ג"כ מו"נ ח"ב, מ: "עוד עליך לדעת אם הטוען לתורה זאת הוא השלם שקיבל אותה בהתגלות או שזה אדם שהתיימר וייחס דברים אלה לעצמו. הדרך לבחון זאת היא להתבונן בשלמותו של האיש ההוא ולעקוב אחר מעשיו, להסתכל על חייו. **הסימן המובהק ביותר הוא שהוא מרחיק מעצמו את ההנאות הגופניות ובז להן**. כי זאת הדרגה הראשונה של החכמים, כל שכן הנביאים. זאת בעיקר באשר לחוש שהוא חרפה לנו, כפי שציין אריסטו **ובמיוחד זוהמת הביאה**". עיין עוד בדבריו בהקדמה למשנה עמ' נ"ח: "שהאדם אם יהיה חכם ובבון ומבקש תאוות - הרי אין הוא חכם באמת, כי ראשית החכמה שלא ייקח מן ההנאות הגשמיות אלא מה שבו קיום הגוף..."

² ילקוט שמעוני מלכים א, כ, רמז רכא: "שנו רבותינו שלשה מיתתן בידי אדם ושלשה מיתתן בידי שמים. המתנבא מה שלא שמע. ומה שלא נאמר לו. והמתנבא בשם אלילים מיתתן בידי אדם... **המתנבא מה שלא נאמר לו** כגון חנניה בן עזור דקאי ירמיה התחתון וקאמר כה אמר ה' הנני שובר את קשת עילם ראשית גבורתם. נשא חנניה ק"ו בעצמו ואמר ומה עילם שלא בא אלא לעזור את הכשדים לפי שעה אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם, בבל עצמו עאכ"ו, אתא איהו ואמר בשוק העליון כה אמר ה' שברתי את עול מלך בבל, א"ר פפא לאב"י הא לחבריה נמי לא נאמר ליה, א"ל כיון דאתיא ליה בק"ו למדרש כמאן דאיתמר ליה דמי והוא ניהו לא נאמר לנ".

דף מקורות

צֹאֵר ירמיה הנביא וישברהו. ויאמר חנניה לעיני כל העם לאמר: כה אמר ה', ככה אשבר את על נבכדנאצר מלך בבל בעוד שנתים ימים מעל צואר כל הגוים, וילך ירמיה הנביא לדרכו. ויהי דבר ה' אל ירמיה, אחרי שבור חנניה הנביא את המוטה מעל צֹאֵר ירמיה הנביא לאמר: הלוך ואמרת אל חנניה לאמר: כה אמר ה' מוטת עץ שברת - ועשית תחתיהן מטות ברזל. כי כה אמר ה' - באות - להי ישראל: על ברזל נתתי על צֹאֵר כל הגוים האלה לעבד את נבכדנאצר מלך בבל ועבדוהו וגם את חית השדה נתתי לו. ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא: שמע נא חנניה, לא שלחך ה' ואתה הבטחת את העם הזה על שקר. לכן כה אמר ה': הנני משלחך מעל פני האדמה, השנה אתה מת כי סרה דברת אל ה'. וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש השביעי.

הלכות יסודי התורה פרק י

דברי הפורענות³ שהנביא אומר, כגון שיאמר "פלוני ימות" או "שנה פלונית רעב או מלחמה" וכיוצא בדברים אלו, אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו ואין אומרים "הנה דבר ולא בא", שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי ניבואה או שתלה להם כחזקיה. **אבל אם הבטיח על טובה**, ואמר שיהיה כך וכך ולא באה הטובה שאמר - בידוע שהוא נביא שקר, ש"כל דבר טובה שיגזור ה-ל אפילו על תנאי אינו חוזר" [ולא מצינו שחזר בדבר טובה אלא בחרבן ראשון כשהבטיח לצדיקים שלא ימותו עם הרשעים וחזר בדבריו, וזה מפורש במסכת שבת (נה)]. הא למדת, **שבדברי הטובה בלבד יבחן הנביא**. הוא שירמיהו אמר בתשובתו לחנניה בן עזור, כשהיה ירמיה מתנבא לרעה וחנניה לטובה, אמר לו לחנניה: אם לא יעמדו דברי אין בזה ראייה שאני נביא שקר אבל אם לא יעמדו דברייך - יודע שאתה נביא שקר, שנאמר: "אך שמע נא את הדבר הזה וגו' הנביא אשר ידבר שלום בבוא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת".

ברכות דף ז.

ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: כל דבור ודבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא **לטובה**, אפילו על תנאי - **לא חזר בו**. מנא לן? ממשה רבנו, שנאמר: "הרף ממני ואשמידם וגו' ואעשה אותך לגוי עצום". אף על גב דבעא משה רחמי עלה דמלתא ובטלה, אפילו הכי אוקמה בזרעיה, שנאמר: "בני משה גרשום ואליעזר ויהיו בני אליעזר רחביה הראש וגו' ובני רחביה רבו למעלה" וגו' ותני רב יוסף: למעלה משישים רבוא, אתיא "רביה" "רביה" - כתיב הכא: "רבו למעלה" וכתיב התם: "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו".

סנהדרין צח

רבי יעקב בר אידי רמי: כתיב "הנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך" וכתיב "ויירא יעקב מאד וייצר לו" (אלא) שהיה מתיירא **שמה יגרום החטא**.⁴ כדתניא: "עד יעבור עמך ה'" - זו ביאה ראשונה (כניסת יהושע), "עד יעבור עם זו קנית" - זו ביאה שנייה (כניסת עזרא). אמור מעתה, ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שנייה כביאה ראשונה, **אלא שגרום החטא**.

הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות

אבל עניין פחד יעקב, אחר שהבטיחו הקב"ה בבשורות טובות, כמו שנאמר: "והנה אנכי עמך ושמרתיו בכל אשר תלך", והיה מפחד פן ימות, כמו שנאמר: "ויירא יעקב מאד וייצר לו", אמרו חכמים ז"ל בעניין ההוא, שהיה

³ וכ"כ בהקדמה למשנה ע"ש.

⁴ כך פירשו חז"ל. ועיין רבנו בחיי וראב"ע ורמב"ן ובספר מנורת המאור את רפח. כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

מפחד מעוון, שמא יהיה גורם לו מיתה. והוא מה שאמרו: "קסבר שמא יגרום החטא". יורה זה שהקב"ה יבטיח בטובה ויגברו העונות ולא יתקיים הטוב ההוא?

יש לדעת שעניין זה אינו אלא בין הקב"ה ובין הנביא. אבל שיאמר הקב"ה לנביא להבטיח בני אדם בבשורה טובה, במאמר מוחלט, בלא תנאי, ואחר כך לא יתקיים הטוב ההוא, זה בטל ואי אפשר להיות. בשביל שלא יהיה נשאר לנו מקום לקיים בו אמונה הנבואה, והקב"ה נתן לנו בתורתו עיקר, שהנביא יבחן כשיאמנו הבטחותיו.

ירמיה, יח, ז-י

רגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד, ושב הגוי ההוא מרעתו אשר דברתי עליו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו. ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע, ועשה הרע בעיני לבלתי שמע בקולי - ונחמתי על הטובה אשר אמרתי להיטיב אותו.

המהר"ל

ולא קשיא מהא דירמיה: "רגע אדבר וגו' לנטוע ולבנות ושב הגוי ההוא וכו'", התם **בשכך דבר הקב"ה עם לבו**, ולא יצא מפי הקב"ה לנביא, שאין בחלופו הכזבה, אבל כששלח הקב"ה הנביא להתנבאות לא ישתנה. וכך תירץ הרמב"ם ז"ל.

קשה על זה מהא דתניא: "עד יעבור עמך ה' עד יעבור וכו' - ראויים היו ישראל להיות נעשית להם נס בביאה שנייה כמו בביאה ראשונה, אלא שגרם החטא, ואם כן איך יתכן כזה הבטחה שיצאה מפי הקב"ה וישתנה, והנביא ניבא בזה?!

ותירץ הרד"ק ז"ל (ירמיה כח, ז): דהתם אם לא נתקיימה כולה - נתקיים מקצתה, אבל היכא שלא נתקיימה הנבואה כלל, כמו שהיה אצל ירמיה, בזה נראה שלא שלחו ה'. **וכל אלו הדברים אין להם שורש ויסוד וענף** (ההפך בין נביא לבין קוסמים וחולמי חלומות)...

ומה שהקשה מזה "עד יעבור עמך ה' וגו'", נבואה זאת לא נאמרה, אלא שכך ראוי לעשות ניסים בביאה שנייה, **דלא נזכר בפירוש**, שאילו נזכר בפירוש שיהיו ניסים בביאה שנייה - היה בודאי קשיא דהא לאו נתקיימה הנבואה... התם לא בא רק להקיש, וההיקש הזה שפיר הוא, דכך פירוש הכתוב - שקול לפני הקב"ה ביאה שנייה כמו ביאה ראשונה, ואם כן בזה משמע כיון דשקול הוא ביאה שנייה כמו ביאה ראשונה - לכל דבר הוא שקול, גם לעשות להם נס, דאין היקש למחצה, אלא שגרמה החטא לבטל שלא נעשה להם נס מפני החטא, ומכל מקום דבר הנביא יקום, שאמר כי שקולים הם לפניו בשווה, והיה ראוי בעניין הנסים שיעשה להם נסים גם כן, אלא שגרם החטא.

רלב"ג מלחמות השם, ו, יג

והנה הרב המורה התיר זה הספק אשר זכרנו... "כי היעוד שיהיה בו הנביא שלוח לזולתו ליעד להם זה היעוד אינו חוזר, ואולם היעוד הטוב אשר יעד השם יתברך לנביא בעצמו שאינו בו שלוח לזולתו הוא אפשר שיהיה חוזר". והוא מבואר שזאת הסבה אינה סבה בזה, כי כבר תישאר עמה השאלה: **למה יהיה חוזר היעוד הטוב אשר נאמר לנביא בעצמו**, ולא יהיה חוזר היעוד הטוב אשר היה בו שלוח לזולתו? ועוד שכבר מצאנו יעוד טוב, שהיה הנביא בו שלוח לזולתו ולא נתקיים! והוא אמרו על ישראל: "ולא יוסיפו בני עוולה לענותו" ולבסוף "לכלותו".

מהר"ל, גבורות השם, ז

והרמב"ם ז"ל בהקדמת פירוש המשנה, פירש... ודבר זה לא יתכן, מדברי רז"ל בב"ר בפרשת וישלח, אמרו: "מכאן שאין הבטחה לצדיקים שנאמר: ויען בניהו בן יהוידע אמן כן יאמר ה' והלא כבר נאמר הנה בן נולד וגו' והוא יהיה איש מנוחה אלא הרבה מקטריגים יעמדו מכאן ועד גיחון." והנה **אף על גב שהיה הנביא מתנבא הנה בן נולד וגו' וימשך מזה הכזבת הנביא - אין קפידא בזה.**

ר' קרשקש - אור השם, מאמר ב, כלל ד, פרק ב

וכבר זכרנו, שגם בדרך הרב (הרמב"ם) יקשה מאמר **ירמיהו**, באמרו "רגע אדבר", **שהשווה היעוד הטוב והרע**, כמו שרמזנו.

וגם בדרכו נצטרך לומר, באמרו "אשר ידבר הנביא בשם ה'" - הוא ביעוד הטוב לבד, והוא **הפך פשט הכתובים**⁵...

ומלבד זה, הנה לפי דרכם, אמרו בפסוק הקודם לו: "הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל ארצות רבות ועל ממלכות גדולות למלחמה ולרעה ולדבר" - **מותר, אין עניין לו**, וגם נחסר הנשוא ממנו... והיה שלא חילקנו בין יעוד מפי נביא שלוח ליעוד לנביא עצמו, כפשט המאמר לרז"ל, שאמרו, "כל יעוד שיצא מפי הקב"ה לטובה", **ואינו מחלק בין נביא שלוח לנביא עצמו.**

וכל שכן, שמה שהוכיחו זה ממה שאמר, "הניחה לי וגו' ואעשה אותך לגוי גדול" לא היה היעוד אלא לנביא עצמו. ולזה יראה, שחילוק הרב בלתי מסכים אל מאמרם זה. ואם כבר אפשר שיאמר בזה, שאחר שנכתב, דינו דין נביא שלוח.

קושיות ר' יצחק בן עראמה - עקידת יצחק, שער צו

וכמה אני תמה מדבריו ז"ל שערך על הדרוש ועשה מעצם הספק הכרח להיתרון, מלבד מה שנדחק בפירוש הכתובים דברים נלאה הדעת לסובלם בשומו הכתוב הזה שאנו בביאורו ("ולא יהיה הדבר ולא יבא") - ביעוד הטוב דווקא,

ומן הראוי שיתן אות לכשייעד הרע גם כן וכאמרו במאמר: "רגע אחד... ורגע אדבר" וגו' - **שהאחד יהיה אפילו על ידי שליח...**

וכל שכן **שהדבר כבד מאד לאומרו, שלא יהיה השם יתעלה נאמן בדבורו ואשר יאמר לנביא בינו לבין עצמו**, וכמו אם יאמר אותו על ידי אמצעי, והא בכדומה לזה אמרו: "סהדי לשקרי עבידי?".

אור השם מאמר ב, כלל ד, פרק ב: ⁶

אבל מה שאפשר שיאמר בזה, לפי מה שיראה, הוא, **שאינו הפרש בין יעוד הטוב לזולתו**, וכמו שיוורה עליו פשט הכתוב שאמר, "אשר ידבר הנביא בשם ה'" וגו' ולא חילק בדברים.

אלא שהכוונה בו, **כאשר ידבר הנביא להודיע על היותו נביא**, וייוודע, אם בחידוש **אות**, וזה יאמן בפעם אחת, כשלא יהיה חשד באות ההוא, או ביעודו **לדברים העתידיים**, ויצטרך בזה הישנות. **וכאשר ידבר הנביא בדרך הזה, אם שלחו השם**, אי אפשר בדבר ההוא שישתנה, היה יעוד טוב או רע. ויורה על זה הכתוב שלפניו, אמר:

⁵ בדומה לזה הקשה המהר"ל בגבורות ה', ז: "ועוד למה ימשך מזה הכזבת הנביא, אחר שדבר ברור הוא, כי החטא משנה ההבטחה? כמו אם היה מבטיח לרעה וישתנה על ידי תשובה, ואפשר שיבא מזה גם כן הכזבת הנביא, שמפני זה לא היה רוצה יונה להתנבאות על ניבונה?" - אין הגיון לחלוקה שבין נבואה לטובה לנבואה לרעה.

⁶ שיטת הט"ז, בפירושו לתורה, בראשית לב, ז - דומה לאור השם ע"ש. כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

"וכי תאמר בלבבך, איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'", שכבר יראה מזה, שהכוונה היא, לדעת אם הוא נביא שלוח, והודעתו גם כן לתכלית זה בעצמו. וכן הישירותנו הקבלה האמיתית, שכשהיה דיבור הנביא על האופן הזה, להודיע היותו נביא שלוח, שאחר שלא יהיה הדבר ולא יבוא, כאומרו: "ואם איש - להים אני - תרד אש" וגו'. וכבר קדמו אדון הנביאים, באמרו: "אם כמות כל האדם ימתון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם - לא ה' שלחני". ואם היה שהיעוד הרע חוזר באופן הזה, כבר היה אפשר שימותו כמות כל האדם, ושהשם שלחו, ואיך לא?...

ואמנם כשהדיבור איננו באופן הזה, ר"ל בדרך אימות הנבואה, אלא ליעוד רע או לטוב; לפי שהוא ידוע ומפורסם, **שייעוד הטוב והרע הוא על צד הגמול והעונש המתחייב מההשגחה האישית**, והוכפלו התנאים בתורה: "אם בחקתי תלכו", "ואם תשמעו לי" "ואם לא תשמעו לי"; עם היות שהנביא ביעוד, ישמיט התנאי ההוא ולא יזכירנו - הרי הוא כאילו נאמר בפירוש. **וכאשר לא יגיע הטוב או הרע שייעד, איננו סתירה לדברי הנביא, כי כבר התפרסם, שדבריו בזה על צד הגמול והעונש, שהוכפל בו התנאי הזה בתורה.**

ויתחייב מזה גם כן שדיבור הנביא, **כשאיננו ביעוד טוב ורע, כי אם בעניינים קרו או יקרו**, כמאמר שמואל אל שאול בדבר האתונות, הנה צריך שיגיע דבר הנביא, ואם לא יגיע, הוא הדבר אשר לא דברו השם. ויהיה אם כן הכתוב כולל ובלתי מפרש ביעודים כפשוטו. כי מדבר הנביא ביעודים הטובים והרעים, הרי הוא כאילו מפרש בו התנאי, למה שהוא מקובל אצלנו וסדור בפינו בתורה שבכתב. ולפי זה יהיה מאמר רז"ל, "כל יעוד שיצא מפי הקב"ה לטובה אפילו על תנאי אינו חוזר", ראוי שיובן, כשלא היה תנאי בעצמות, כמו שקדם.

עקדת יצחק, שער צו

אמנם אשר ראיתי אנכי הטוב והישר בכל אלו העניינים ומתיישב יפה על הכתובים כולם, הוא כי אין לספק בשום פנים ביסוד ההוא החזק אשר יסדו לנו ה-ל יתעלה על יד נביאו, באומרו: "רגע אדבר... ורגע אדבר", אשר יראה שעיקר מה שכוונו בנבואה ההיא היה להודיעו **שהטוב הנזכר מאיתו לא יבא על כל פנים... כדי שלא תהיינה להם ההבטחות הראשונות אשר הובטחו האבות עליהם לפוקה ולמכשול לאמר מעתה לא יוכל להרע אותנו**, אלא שיחרדו תמיד, כמו שהיו האבות עצמם וכל הצדיקים עושים שמא יגרום החטא, ו"אשרי אדם מפרד תמיד".

ואמרם ז"ל: "אפילו על תנאי" - זה יהיה אם כמו שאמרו הראשונים, שהתנאי הוא יותר יחייב ביטולו קיום המעשה מקיומו, ואם הם שאמרו במקומות רבים "שמידה טובה מאת הקדוש ברוך הוא מרובה" **ובכל מקום שאפשר להתקיים לא תשוב ריקם**, כאומרם ז"ל בילמדנו: "ויתן להם ארצות גוים... בעבור ישמרו חקיו" - ואף על גב דלא שמרום ואל נצרום נתן להם. את המוצא בשעה שעשו העגל וביקש משה עליהם כפרה, אמר: "לך נחה את העם". "והנה בזה ובכל כיוצא בו אין שום פתחון פה רק למתעקש.

ומה שאמרו "שמעולם לא חזרה מידה טובה מאת הקב"ה לרעה אלא אותה בלבד" הנה דברו בזה נכונה בלי ספק, **כי לא נמצא מידה טובה שחזרה בלא שינוי מעשה המקבל, זולתי זאת** שבשעה שאמר הקב"ה "והתווית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים" אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע: מה נשתנו אלו מאלו...

אמנם האות והמופת הזה אשר בקשוהו אלו גאוני עולם, והוא להאמין כל נביא לשעתו, ואמרו שזה רצה הכתוב באומרו: "איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'", אאמין בלי ספר שלא דברה בו תורה בזה, ולא כוונה אותו כלל. **כי לזה יספיק מה שאמר רש"י ז"ל: שאם הוא מוחזק לכשר וחסיד ויצווה לשמור ולקיים מצות תורת משה - מצווה לשומעו מבלי אות ומופת לא יהיה אלא חכם, ואם היה מנבא לעבור עליה - אפילו יהיה מוחזק כאליהו לא נאבה ולא נשמע אבל נהרגהו, אבל אם היה מוחזק לנביא כאליהו - כבר נשמע אליו לבטל מצווה מה לשעתה, ולמה לנו עוד אות ומופת?!**

דף מקורות

האומנה, כי כוונת הכתוב היות עניין אחר שהוא צורך גדול בעניין הנבואה, **והוא לתת רושם וסימן להכיר הנביא השקרן שיקום להכזיב הנביא האמיתי**, כי אז כאשר שניהם מתנבאים בשם ה' ומכחישים זה את זה, ולא הוחזק שום אחד מהם במופתים מפורסמים אשר יודע נאמנותו לה' בהם לעיני הכל, **יחויב אז שיהיה האות ומופת ביניהם**, שהדבר אשר דברו מי שהוא נביא נאמת יקום על כל פנים הן לטוב הן רע, כי לא ייתכן חלוץ זה כלל מפני חלול השם, כמו שעשה על דבר האש בימי אליהו, אף על פי שהיה מוחזק, ולא נעשה חינם ההוא אלא לניצוח רשעת הנביאים המדיחים את העם אחרי הבעל - לומר שהוא יתעלה מנהיג על ידו העולם עד שהכירו כי ה' הוא ה-להים והמנהיג כמו שכתבנו...

וזה כי בתחילה אמר: "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את כל אשר אצוונו והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי" וגו'. ואחר כך אמר: "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא ציוויתיו" וגו'. והכוונה **שהנביא אשר יזיד לדבר דבר בשם ה' להכזיב הנביא השלוח מאיתו שדיבר בו ראשונה** - יומת ביד בית דין כמכחיש דברי -להים חיים. ולהודיע מי מהם אשר יומת על ידי בית דין, אמר: "וכי תאמר בלבבך איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה'", כי מאחר ששניהם מכחישים זה את זה, ולא קדמו לשום אחד מופתי חזקה, ראוי שיהיה לנו מופת ידוע להכיר מי שהוא השקרן מהם כדי להמיתו, ואמר כי שידבר על זה האופן "אשר ידבר הנביא בשם ה'" - **בין טוב ובין רע** "ולא יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא דברו ה'" בלי ספק, "בזדון דברו הנביא לא תגורו" - ממיתתו, כי כדאי הוא צורך זה שלא ישוב דבר ה' מפני כבוד שמו. ויותר נכון שיאמר (לפי הרמב"ם ושאר מפרשים) "איכה נדע את אשר דבר ה'", כי יותר ראוי שיודיע ה' את אשר דבר ה' משיודיע את אשר לא דבר! אבל זה המאמר מוכיח בלי ספק, **שנודע להם שיש שם דבר אשר לא דברו ה', אלא שאינם יודיעים של מי הוא...**

ועל פי דרכו נגה אור לדעת ולהודיעי שכל מה שאמר ירמיהו לחנניה בן עזור... שירמיהו היה מזהיר אותם שיפקחו עיניהם על דרכיהם מקולקלים, ואם אין - שיצא חרון אף ה' ויוליכם בבלה עם אחיהם אשר הגלו שם. וחנניה בן עזור לא חלק שהוא טוב שיתקנו מעשיהם, אבל יבטיחם שלא נתמלאה סאתם בשיעור ההוא, ושלא עלתה חמת ה' עליהם כאשר דבר ירמיהו, אדרבה היה מתנחם על הרעה אשר הביא עליהם ודבר עליהם טובה. משל לשני רופאים שנכנסו אצל החולה, האחד הזהירו וזרזו ממאכלים הגסים והמשקים הרעים, ואמר כי ביום אכלו מהם מות ימות. והשני הבטיחו לאמר אכול ושתה מאשר ייטב לך כאחד האדם, כי ודאי לא יגע בך רע. והנה הרופא הזה השני לא יכחיש שהשמירה מהמאכלים הגסים אינה טובה, אלא שאמר שאינה צריכה לו יותר משאר האדם ההולכים בשוק. אמנם הרופא הראשון לא יודה לדברי השני כלל. והנה על זה האופן כבר יהיה בריאות זה האיש לדעת הרופא הראשון תלוי בשמירת מצוותו. ועל דעת הרופא השני הוא בטוח מאד בלתי תלוי בדבר ואין שם שום סיבה שימנענו. וזה עצמו היה עניין ירמיהו עם חנניה בן עזור באומרו עליו: "הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו" וגו'. ירצה כאשר היו בימים אשר לפנינו שתי כיתי נביאים כמונו היום, האחד ינבא עליהם רעות ומלחמות גדולות... ושצריכין לתקן מעשיהם ולשוב אליו יתעלה להנצל מהרעות ... שזהו תכלית שליחותו. ובזמן ההוא יקום נביא אחר וינבא עליהם שלום, כאשר הם שם, מה המנוע מבוא עליהם השלום הזה... אחר שעם היותם רעים וחטאים הוא מנבא עליהם שלום. ודאי הנביא או הנביאים הראשונים יוכלו לומר כאשר לא יבא הרע שכבר שנו מעשיהם מחשבותיהם לטוב אמנם זה לא יוכל לומר שבעבור שהטיבו את דרכם מנע מהם הש"י הטוב, כמו שלא יוכל לומר הרופא השני שמת החולה, יען נזהר מאכול כל תועבה. ולזה היה מאמר ירמיהו בימים ההם ובעת ההיא מופת חותך מה שלא יהיה כן העניין בנביא אחד לבד... ולזה, כמו שנגזרה על הנביא ההוא בכתוב מיתה, דכתיב: "ומת הנביא ההוא", כן אמר לו בדבר -להים: "השנה אתה מת כי סרה דברת אל ה'". שכיון שלא היה בידו להמיתו ביד בית דין של מטה, כגזר דינו של בית דין של מעלה. ובישרו על פניו, כמו שנאמר שם: "לא תגורו ממנו". **הא למדת, שכלל מה שרצהו הכתוב, הוא עצמו מה שביארו ירמיהו מילה**

דף מקורות

במילה, במעשה שהיה בינו ובין חנניה בן עזור, והוא עניין אמיתי ומופת חותר בכל מה שיבא על זה האופן בלי שום פקפוק וגמגום.

סיכום שיטות:

- **רמב"ם:** א. נבואה לרעה תלויה במעשי העם או היחיד. ב. נבואה לטובה: אם נאמרה לנביא עצמו – תלויה במעשיו, ואם נאמרה לנביא בשליחות – חייבת להתקיים.
- **הר"ן:** א. היעוד הרע תלוי רק במעשה בני אדם. ב. היעוד הטוב: אם נאמרו ע"י נביא לעם והוא נביא שצריך לשמוע את ציוויו – חייב להתקיים. אם נאמר ע"י נביא שלא בא לצוות – תלויים במעשה בני אדם. ג. בין יעוד טוב ובין רע אם נעשה בו פועל דמיוני – יתקיים עכ"פ.
- **רלב"ג:** א. נבואה לרעה תלויה במעשי העם או היחיד. ב. נבואה לטובה: אם נבעה מהשגחה אישית – תלויה במעשיו, אם נבעה ממערכת הכוכבים – אם לא נתקיימה מוכח שהוא נביא שקר, נתקיימה לא מוכח דבר.
- **אור השם:** א. נבואה שנתן הנביא אות להוכיח נבואתו – חייבת להתקיים בין לטובה בין לרעה. ב. נבואה שלא נאמרה להוכיח נבואתו – אם הייתה ייעוד – תלויה במעשיו (אפשרות ב': לטובה חייבת להתקיים, ואעפ"כ האדם צריך להשתדל כי אינו יודע הסיבות שע"י יחול היעוד). אם הייתה נבואה על מה שקרה או יקרה – חייבת להתקיים.
- **ט"ז:** א. אם הנביא מוחזק – אם לא התקיימה נבואתו בין לטובה בין לרעה אנו אומרים שהחטא / תשובת העם גרמו. ב. אם הנביא לא מוחזק – לא נאמן עד שתתקיים נבואתו בין לטובה בין לרעה.
- **מהר"ל:** א. אם נאמר כהבטחה – תלויה באדם. ב. אם נאמרה כנבואה וגזרה (לשון עבר / לציבור) – חייבת להתקיים.
- **עקדת יצחק:** א. נבואה לטובה או לרעה לעולם תלויה במעשה בני אדם. ב. אדם המוחזק לכשר וחסיד ובא לחזק את המצוות – מצווה לשמוע לו אפילו הוא רק חכם. ג. אם מוחזק כנביא ורוצה לבטל מצווה לשעה – שומעים לו. ד. אם יש שני נביאים המכחישים זא"ז – צריך אות להוכיח כשרות האחד ושקרנות חברו ולהורגו.
- **ריה"ל:** א. חילוק בין נביא מדריך ומצווה לאחרים לנביא לעצמו. ב. ההוכחה היא ע"י מופת ניסי על נבואתו, להמונים, עין בעין, ויבחן בחינה אחר בחינה.